

Naslov članka/Article:

MED PORTRETOM IN VIZUALNO PISMENOSTJO

RAZLIČNI PRISTOPI K MOTIVU

*Between Portraiture and Visual Literacy
Different Approaches to Motif*

Avtor/Author:

Martina Žličar

CC licenca



Priznanje avtorstva-Nekomercialno-Brez predelav



Vzgoja in izobraževanje št. 6/2023, letnik 54

ISSN 0350-5065

Izdal in založil: Zavod Republike Slovenije za šolstvo
Kraj in leto izdaje: Ljubljana, 2023

Spletna stran revije:

<https://www.zrss.si/strokovne-revije/vzgoja-in-izobrazevanje/>

Martina Žličar

Osnovna šola Vransko - Tabor

MED PORTRETOM IN VIZUALNO PISMENOSTJO

RAZLIČNI PRISTOPI K MOTIVU

*Between Portraiture and Visual Literacy
Different Approaches to Motif*

IZVLEČEK

V prispevku je predstavljeno, kako na Osnovni šoli Vransko - Tabor poteka razvijanje vizualne pismenosti skozi kreativne načine raziskovanja motiva portreta. Z ekološkim ozaveščanjem, raziskovanjem različnih likovnih tehnik, kombinacijo že poznane in še ne preizkušene, s poglobljanjem v svojo osebnost in spoznavanjem drug drugega smo spodbujali vizualno in kreativno izražanje učencev. Pri tem smo uporabili medpredmetno povezovanje tako, da smo z učenci med ustvarjanjem odprli tematike drugih šolskih predmetov, se o tem pogovarjali ter spoznanja skušali vnesti v likovni izdelek.

Ključne besede: vizualna pismenost, likovna umetnost, portret, medpredmetno povezovanje, identiteta

ABSTRACT

The article presents how the Vransko-Tabor Primary School fosters visual literacy by exploring the portrait motif creatively. We encouraged the students' visual and creative expression through developing ecological consciousness, exploring new art techniques, merging the familiar and the unknown, diving into their personalities, and getting to know each other. We employed cross-curricular integration by opening up themes from other school subjects, discussing them with the students as they were creating, and trying to incorporate the insights into the artwork.

Keywords: visual literacy, fine arts, portrait, cross-curricular integration, identity



»Vizualnost sveta je osnova vizualnega doživljanja, pa tudi vizualnega izražanja, s katerim želi človek s pomočjo vizualnih znakov prenesti svoje doživljanje drugim ljudem.«

(Karlavaris in Berce - Golob, 1991, str. 40).

Kot zapisujeta Karlavaris in Berce - Golob (1991) v priročniku za učitelje razrednega pouka, se plasti umetniškega dela lahko razumevajo na dveh nivojih: kot vidna plast in kot duhovna, nevidna plast. Pri opazovanju umetniškega dela lahko ugotovljamo več plasti, in sicer: »motiv ali temo, material ali tehnike, likovni jezik in kulturo, likovne ideje ali sporočilo, likovnostvarjalne sposobnosti, individualne značilnosti umetnika, metodologijo oblikovanja, čas, stil in smer oblikovanja, okolje, nacionalno tradicijo in umetnikov družbeni položaj in njegov odnos do socialnih vprašanj« (Karlavaris in Berce - Golob, 1991, str. 41).

V prispevku predstavljamo razvijanje vizualne pismenosti pri urah likovne umetnosti ob različnih pristopih k motivu portreta. Pri tem raziskujemo vse zgoraj omenjene plasti in jih poskušamo vnesti v učenčevo likovno delo.

Portret je zelo star umetniški motiv, ki sega vsaj v stari Egipt, kjer je umetnost cvetela pred približno 5000 leti. Pred izumom fotografije je bil naslikan, izklesan ali narisani portret edini način za beleženje videza nekoga. Motiv portreta so uporabljali za prikaz moči, pomembnosti, vrline, lepote, bogastva, okusa, učenosti ali drugih lastnosti portretiranca. Sprva so umetniki portrete izdelovali po naročilu. Kasneje, v moderni umetnosti, so umetniki slikali portrete po svojih željah. Portret je lahko slika, fotografija, kip ali druga umetniška upodobitev osebe, pri katerih prevladujeta obraz in njegov izraz. Namen portreta je prikazati podobo, osebnost in celo razpoloženje osebe. Na portretu je lahko upodobljena tudi žival.

»Pri predmetu likovna umetnost se ustvarjanje in učenje prepletata skozi procese ustvarjanja in odzivanja na

umetnost. Ustvarjalnost pomeni dejanski proces likovnega ustvarjanja, s katerim učenci pridobijo veščine in tehnike likovnega ustvarjanja. To je proces učenja s čuti, ki zahteva usmerjanje ter sproži razumevanje sebe in okolja» (Duh in Herzog, 2020, str. 13).

Razvijanje vizualne pismenosti pri učencih pri urah likovne umetnosti temelji predvsem na čustvenem doživljanju likovne naloge.

Urukalo (b. d.) v svojem spletnem članku razjasni, da se morajo mladi za uspešnejše vizualno opismenjevanje seznaniti z dejavniki, ki vplivajo na procese nastanka vizualnega sporočila. Spoznati pa se morajo tudi z orodji in znanjem, s katerimi sporočila nastajajo.

»Individualnost in likovno sposobnost ustvarjalca odseva ustvarjalna plast likovnega izraza. Umetnik (v našem primeru učenec) je tisti, ki likovni problem zazna in ga ustvarjalno reši, torej, če uspe ustvarjalno povezati posamezne komponente v likovni izraz« (Duh in Herzog, 2020, str. 47). Tako pri pouku zelo pogosto izhajamo iz interesa učenca, njegovega trenutnega navdiha in iz njega samega. Vsakozi v proces vključujemo otrokove lastne življenjske izkušnje. Učenja opazovanja podob se učimo skozi trenutne družbene ali socialne razmere in skozi občutke, ki jih pri tem raziskovanju občutimo. Z likovnimi deli se soočamo na način, da se jih učimo brati, analizirati in kasneje tudi poustvariti.



► SLIKA 1: Izdelek učenke, Polomija v savani, barvni linorez; portret živali; kompozicija.



► SLIKA 2: Izdelek učenke, Prikupna čebelica, barvni linorez; detajlni portret živali; problematika živali v ujetništvu, krivolova, pobijanja z insekticidi.

Skozi motiv portreta lahko rešujemo naslednje izzive:

- razmišljanje o identiteti, o samem sebi ter o osebah, ki nas obkrožajo,
- razmišljanje o vrednotah v življenju,
- opazovanje različnih podob oseb ali živali,
- ozaveščanje o ekološkem načinu življenja,
- raziskovanje likovnih tehnik.

Vse omenjeno povezujemo v likovne naloge, ki učence nagovarjajo k raziskovanju likovne tehnike in likovnega motiva ter jih navdihnejo za ustvarjanje likovnega izdelka.

Law (2010) v spletnem članku utemeljuje, da je predstavljenost sveta podvržena osebnim, socialnim in kulturnim dejavnikom, ki določajo oblikovanje našega vidnega polja. Pravi, da je umetnost nekakšen vizualni jezik in znak interpretacije.

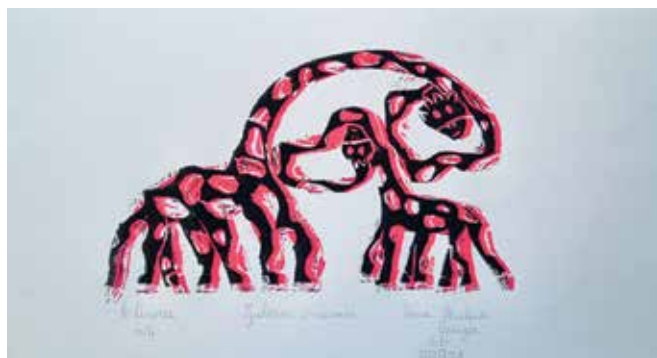
V nadaljevanju so prikazani različni načini razvijanja vizualne pismenosti z motivom portreta skozi klasične in digitalne likovne tehnike.

Ob tem se skozi različna likovna področja razvrstijo živalski in domišljjski motivi, skupinski portreti in avtoportreti.

RAZVIJANJE VIZUALNE PISMENOSTI S POMOČJO ŽIVALSKIH PORTREROV

Z uporabo klasične grafične likovne tehnike smo se z učenci 6. in 8. razreda ukvarjali s kompozicijo v tehniki linoreza. Linorez je grafična tehnika visokega tiska. Kot navaja Berce - Golob (1993, str. 21) v knjigi *Likovna vzgoja, načini dela pri likovni vzgoji*, »linorez pri učencih razvija in bogati črtno izražanje z razčlenitvijo ploskev, ploskovno izražanje s črno-belimi ploskvami ter razvija občutek za iskanje tekstur«. Raziskovali smo detajle in se ukvarjali z motivom portreta živalskih družin (Slike 1, 2 in 3).

S svetlostnimi odtenki in z iskanjem tekstur smo eksperimentirali v tehniki suhe igle. Suha igla je tehnika, pri kateri praskamo z iglo neposredno v cinkovo ali bakreno ploščo. Ko tako ploščo odtisnemo, dobimo na papirju mehko zalite črte, kot bi risali po pivniku. Pred tiskanjem moramo papir namočiti v vodo ter ga tik pred tiskanjem rahlo osušiti, da ostane vlažen. S to tehniko smo se s sedmošolci srečali prvič. Pri tem smo ob določanju motiva razmišljali o problematiki divjih in domačih živali, o njihovi svobodi oz. ujetništvu, pobijanju žuželk z insekticidi, krivolovu, razliki



► SLIKA 3: Izdelek učenke, Ljubezen v savani, barvni linorez; portret živalskega para; kompozicija.



► SLIKA 4: Izdelek učenke, Svoboda, suha igla; portret živali.

med domačimi in divjimi živalmi. Lastne izkušnje učencev ter znanje, ki so ga pridobili pri biologiji in naravoslovju, smo poskušali prenesti v likovno nalogo (Slika 4).

Skozi področje kiparstva smo obdelali celostni portret živali. Izbrali smo tehniko montažnega kiparstva, zaradi možnosti uporabe različnih odpadnih materialov. Vodila nas je ekologija, saj smo raziskovali, kakšne možnosti nam ponuja naključen odpadni material za ustvarjanje obhodnega živalskega kipa. Učenci so sami prihajali do svojstvenih rešitev, nadzorovati in voditi jih je bilo treba le v smislu varnosti, saj so delali s tapetnimi nožki in pištolami za vroče lepljenje. Demonstrirana jim je bila tudi tehnika kaširanja, tudi pri tem smo uporabili star papir.

Likovna problema, ki smo ju reševali, sta bila barvno nasprotje ali barvna harmonija. Učenci so si problem za reševanje lahko izbrali sami. Teoretično znanje omenjenega jim je bilo podano že prej (Slika 5).

OD IDENTITETE DO AVTOPORTRETA

V knjigi *Likovni razvoj in simbol v vizualni komunikaciji otroka* avtorici Tacol in Šupšak (2014) ugotavljata, da v dobi mladostništva (11–15 let) »mladostnik doživlja hiter telesni in spolni razvoj ter postaja individuum z lastnimi posebnostmi, značilnostmi in čustvi. Mladostnik na podlagi lastnih želja in izkušenj postopoma oblikuje poklicne interese ter začne pridobivati izkušnje z nasprotnim spolom. Začne se ukvarjati z lastnim videzom. Postane kritičen in občutljiv, posledica česar je lahko nižje samospoštovanje, zaskrbljenost in razdražljivost. Okrepi se abstraktno logično mišljenje, kakor tudi zmožnost obdelave večje količine informacij in razumevanje socialnega okolja. /.../ Sposoben je razmišljati o moralnih vprašanjih, v socialnih stikih pa pridobiva nove spretnosti. Poveča se izražanje čustev, opazimo pa lahko tudi večjo zaskrbljenost, napetost, zmedenost, nezbranost, zaprtost, željo po pripadnosti, samostojnosti in pomembnosti. Opazimo tudi željo po potrjevanju lastnih mnenj, vrednot in stališč« (str. 174).

Z devetošolci smo se pri ustvarjanju avtoportretov poglabili sami vase in se podali na raziskovanje identitete. Kdo sem jaz, kaj predstavljam v tem svetu, v prostoru, kjer se nahajam ... in še kaj smo se spraševali ob ustvarjanju. Razmišljali smo o tem, kako vidijo sami sebe, in o tem, kako si predstavljajo, da jih vidijo drugi (Slika 6).

Izvedli smo tudi kompleksnejše zastavljeno likovno nalogo na področju slikanja in risanja. Z učenci smo posneli fotografijo doprsnega portreta. Fotografijo smo v šoli natisnili. Nato so učenci na prosojen papir prenesli svoje linije obraza s konturno risbo. Na isti papir so se naslikali v toplo-hladnem kontrastu ali pa se tonsko izrazili z eno barvo. Izbrali so lahko sami. V časopisih in revijah so iskali besede, podobe ali sličice, ki se nanašajo na njih in jih predstavljajo. Ustvarili so avtoportret, ki v celoti predstavlja njihovo identiteto (Sliki 7, 8).

Ko smo se lotili likovne naloge slikanja s kolažem, smo se najprej pogovarjali o tipografiji in o različnih vrstah pisav. Ko je bil del teorije usvojen, smo najprej izbirali med raz-



► SLIKA 5: Izdelek učenca, Domišljajska žival, montažni kip iz odpadnega materiala, portret živali.



► **SLIKA 6:** Izdelki učencev, Različni naslovi, barvni linorez; avtoportreti devetošolcev.

ličnimi formati in barvami podlage. Na prepognjen barvni papir smo vsak s svojo pisavo zapisali svoje ime ali besedo, ki spominja na poletje (npr. Lana, sonce ...). Sledilo je izrezovanje besede iz kolaž papirja. Papir so nato razprli in motiv prilepili na izbrano podlago. List papirja so obračali na različne načine, da so uvideli podobo. Nekateri so imeli kar nekaj težav z abstrakcijo in vizualizacijo podobe. Iz prilepljenih črk so namreč morali prepoznati neki motiv, ki so ga zaznali na papirju. Nato smo abstraktno podobo dopolnili s ploskvami kolaža kontrastne barve in s črtno

risbo. Ugotovili smo, da imajo učenci, ki so po naravi natančnejši in strukturirani pri svojem delu, in tisti, ki radi uporabljajo šablone, največ težav pri vizualizaciji izrezane abstraktna podobe. Kljub temu je vsem uspelo prestopiti okvir in izdelki so zaživel v različnih oblikah in barvah (Sliki 9, 10).

Pri delu na daljavo smo se ukvarjali s tonskim slikanjem. Učenci so imeli na razpolago revije ali časopisni papir. Pred izdelovanjem portreta so se fotografirali in svoj avtoportret ustvarili v črno-beli fotografiji, da so lahko potem natančno opazovali različne tone in razmerja na obrazu. Ob tem so si tudi že pripravljali natrgan papir – odtenke sive, od bele do črne. Različne koščke natrganega papirja so zložili v avtoportret (Sliki 11, 12).

Portrete z voščenkami in tušem smo z učenci ustvarjali na večji format. Učenci so delali v paru, sedeli so nasproti drug drugega in sošolca so morali prikazati na zabavnejši način, vendar vseeno upoštevati njegove značilnosti, da je prepoznaven. Pri likovni nalogi so upoštevali toplo-hladni kontrast. Dogovoriti so se morali tudi, kdo bo za portret uporabil katere barve, se uskladiti v kompoziciji in ozadju. Ob ustvarjanju smo se pogovarjali o odraščanju in o puberteti, o pasteh življenja, s katerimi se morajo v tem obdobju spopadati, in o tem, kje lahko poiščejo pomoč, če se znajdejo v težavah (Slika 13).

Uspešno izvedena likovna naloga je bila tudi spoznavanje in portretiranje sošolca po opazovanju. Naloga se je izvajala dlje časa zaradi njene večplastnosti. Berce - Golob (1993) navaja, da o umetniškem delu pravimo, da je večplastno, odprto in večpomensko. Pravi, da je ta zapletenost izizvalna tako za ustvarjalca kot za tistega, ki delo doživlja. Pristopili smo k multimodalnosti likovnega dela z različnimi likovnimi tehnikami, ker smo želeli, da učenci sami raziščejo različne načine, kako se lahko nekatere likovne tehnike med sabo povežejo v smiselno celoto. Učenci so po opazovanju naslikali drug drugega. Uporabili so nasprotnne barve iz barvnega kroga. Potem so narisali isto osebo na prosojen (paus) papir, kjer so se spopadali z opazovanjem sošolca, njegovih izraznih linij, upoštevanjem proporcev obraza, sencami. Na koncu so s svojo pisavo zapisali na sli-



► SLIKI 7, 8: Izdelka učenk, Identiteta, tempera, kolaž; avtoportret.



► SLIKA 9: Izdelek učenke, Sonce, slikanje s kolažem in črna risba; abstrakten portret iz besede SONCE.



► SLIKA 10: Izdelek učenke, Lana, slikanje s kolažem in črna risba; abstrakten portret iz imena LANA.

ko besede oz. povedi, ki se nanašajo na sošolčevo osebnost. Ker je bil ravno teden pisanja z roko, smo z likovno nalogo povezali tudi to dejavnost (Slike 14, 15 in 16).

S konturno risbo, teksturo in celostnim portretom smo se ukvarjali s šestšolci. Učenci so obrisali drug drugega, nato pa so z naravnimi materiali, ki so jih našli v bližnjem gozdu, zapolnili podobo. Figura je morala biti narisana v gibanju. Paziti so morali, da so ob tem iskali in našli različne teksture, ki nam jih daje narava. Potem so se s svojim avtoportretom še fotografirali v taki obliki, kot so jo prej zarisali. Primerjali smo tudi učinek nastale fotografije in iskali podobnosti med realnim portretom in nastalim izdelkom (Slika 17).



► SLIKI 11, 12: Izdelka učenca in učenke, Avtoportret, kolaž; avtoportret.



► SLIKA 13: Skupinsko delo učencev, Portret sošolca, voščenska in tuš; portret osebe.



► SLIKE 14, 15, 16: Izdelki učencev, Moj sošolec, tempera, svinčnik; portret sošolca.



► SLIKA 17: Izdelek učenca, Jaz v gibanju, konturna risba, polnjenje ploskve z naravnimi materiali; celostni portret.

RAZVIJANJE VIZUALNE PISMENOSTI SKOZI EKOLOGIJO

Skozi kiparske izdelke, kjer je bilo vodilo razmišljanje o ekološkem ravnanju z odpadki, predstavljamo naslednje pristope k motivu portreta.

Pogovori in razmišljanja so tekli o opazovanju človeškega telesa kot celote in poglobljenem opazovanju delov telesa.

Pri kipu iz žice smo se učenci ukvarjali s tem, kako sestaviti portret obraza tako, da bodo deli obraza razdeljeni na posamezne ploskve in bo domišljjski portret dovolj razgiban. Ploskve smo kaširali. Vsaka ploskev predstavlja en del obraza. Uporabljene so bile čiste in nečiste barve. Žico smo pritrdili v kos trde penjene plošče (za termoizolacijo hiše). Ves material je bil ponovno uporabljen. Učenci so materiale prinesli od doma, preden bi jih zavrgli (Sliki 18, 19).

Kiparili smo z materiali, ki jih je mogoče ponovno uporabiti. Pri delu smo uporabili odpadno žico in odpadno blago. Z eno potezo žice smo sestavili avtoportret, kip, ki je moral stati samostojno. Izdelek so učenci dopolnili s koščki blaga. Pri tej likovni nalogi so močno občutili sporočilo – vse lahko ponovno uporabimo in spremenimo v umetnost (Slika 20).



► SLIKI 18, 19: Izdelek učenca, Pazi ta fris, oblikovanje iz žice in kaširanje; razdelan portret.



► SLIKA 20: Izdelek učenca, Zero Waste jaz, kip iz žice in blaga; avtoportret.

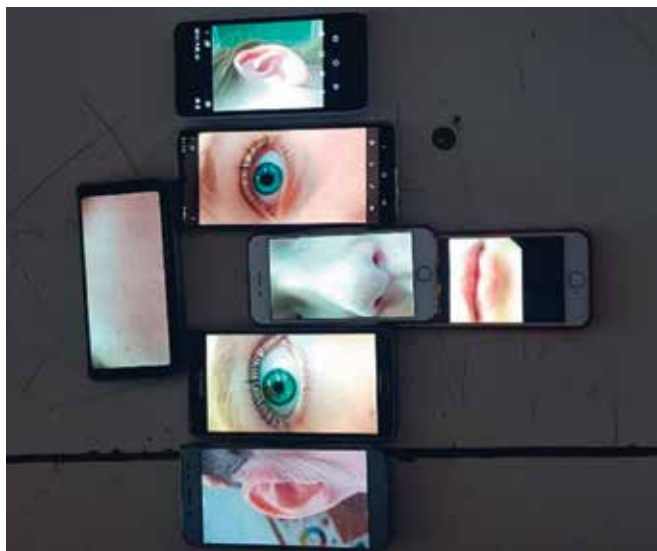
Iz odpadnega kartona in papirja ter iz škatle, ki smo jo dobili v šolski kuhinji, smo izdelali reliefni portret. Z oblikovanjem in različnimi načini prepogibanja papirja smo ustvarili videz različnih tekstur (Slika 21).

DIGITALNE LIKOVNE TEHNIKE

Z učenci smo se umetniško izražali tudi z najsodobnejšimi mediji. Z likovnim eksperimentiranjem in raziskovanjem sodobnih digitalnih orodij so v ustvarjalno delo vnesli svoje zamisli, izkušnje in problem sodobnega vizualno usmerjenega sveta – vizualne kulture. Ena izmed zanimivih likovnih tehnik je bila tehnika dela s pametnimi telefoni. Navdih smo dobili ob ogledu animacije, ki so jo naključni otroci ustvarjali pod mentorstvom mag. Hane Repše na delavnicah animiranega filma. Fotografirali smo posamezne dele obraza in obrazne detajle. Vsak je prispeval fotografijo dela obraza (nos, usta, lice, uho ...). Ko so bile vse fotografije zbrane, smo sestavili skupinski portret, tako da smo vse telefone položili na temnejšo podlago, poiskali posamezen del obraza in tako sestavili portret iz fotografij na telefonih. Pri tem so se srečevali z različnimi težavami, npr. kako na koncu fotografirati celoten portret, da bodo vsi telefoni usklajeni in se zasloni ne bodo ugašali. Rešitev smo našli v nastavitvah telefona, kjer smo čas osvetljenega zaslona podaljšali, da ni ugasnil ravno takrat, ko smo želeli posneti fotografijo. Zanimivo jih je bilo opazovati pri delu, saj so bili nekateri učenci zelo sramežljivi in so se sramovali svojega obraza v smislu: »Imam preveč mozoljev, ne fotografiraj obraza s tega profila, nisem lep/-a ...«. Priložnost smo izkoristili za pogovor o samopodobi posameznika in kako jo izboljšati, kako se znebiti določenih predsodkov in podobno. Ob nastalih izdelkih so bili učenci zadovoljni z rezultati in presenečeni, kako so s skupnimi močmi ustvarili edinstven izdelek (Slika 22).



► SLIKA 21: Izdelki učencev, Osebe, karton; reliefni avtoportreti.



► SLIKA 22: Skupinsko delo učencev, detajli, digitalna fotografija; digitalni portret.

PORTRETI, KJER SE ZDRUŽITA KLASIČNA IN DIGITALNA UMETNOST

Z učenci smo pri šolanju na daljavo naleteli na nekaj težav, s katerimi prej nismo imeli opravka. Ena izmed teh težav je bila ta, da je učenec naredil posnetek zaslona videokonference in pri tem izrezal fotografijo učiteljice. Njena fotografija je bila predelana, opremljena z žaljivimi besedami in poslana naprej med sošolce.

Po poglobljenih pogovorih o spletnem nasilju in kraji identitete so učenci dobili navodilo, da drug drugemu poslikajo roke s tempera barvami, tako da si bo sošolec, ki ima poslikane roke, lahko z njimi prekril svoj obraz in tako zakril svojo identiteto. To smo naredili zato, da so učenci razumeli, da ni pametno imeti svoje lastne fotografije izpostavljene na socialnih omrežjih, saj se vsakemu lahko zgodi, da mu ukradejo identiteto in se s fotografijo neprijetno poigrajo.

Po delu smo posneli fotografije in tako prikazali, da smo na fotografiji še vedno lahko mi sami, ob tem pa popolnoma skrijemo svoj obraz oz. identiteto. Da nismo več prepoznavni.

Nastali so umetniški avtoportreti. Fotografije smo kasneje predelali in jih digitalno uredili, dodali filtre, jim dodali napise ali jih nadgradili z risbo. Ustvarjali smo z urejevalnikom fotografij, ki je bil naložen na pametni napravi.

Z devetošolci smo z nalogo šli še malo dlje. Dobili so navodilo, da iz dane fotografije ustvarijo plakat s sporočilom, ki poziva k temu, da se ljudje izogibajo profilnih fotografij, ki razkrivajo identiteto posameznika (Sliki 23, 24).

SKLEP

Likovne naloge, kjer nas vodi motiv portreta, smo z učenci predelali v obdobju dveh šolskih let. Kar nekaj del je nastalo pri delu na daljavo.

Poglobljanje v osebnost, razpoloženje, izkušnje in navdih posameznika so prinesli marsikatero spoznanje. Z učenci smo odprli tudi zahtevne razprave o neprijetnih pasteh



► SLIKI 23, 24: Izdelka učencev, identiteta na spletu, tempera in digitalna fotografija; avtoportret.

odraščanja, ozaveščali smo pomen ekološkega načina življenja, kar je v današnjem času zelo pomembno. Pomembno pa je tudi, da se v vsakem trenutku ustvarjalnega procesa vprašamo, kaj bodo učenci od tega odnesli s sabo za življenje. Ugotovili smo, da je vizualno izražanje zelo pomemben del našega življenja. Učenci so povedali, da se med ustvarjanjem sprostijo in se posledično z lahkoto izrazijo skozi vizualno sporočilo, ki ga namenijo okolici. Učencem se je odprlo novo spoznanje, ko so ugotovili, da se različna predmetna področja lahko dejansko povežejo v celoto, ko predebatiramo poglavja iz zgodovine, biologije in matematike pri urah likovne umetnosti. Ugotovili smo, da se skozi motiv portreta lahko pridobi širina splošnega znanja in razgledanosti, če znamo dobro sodelovati in raziskovati.

Marsikatera mladostnikova duša je torej našla navdih v svojem življenju, ga prenesla v umetniški izdelek in se

ob tem učila vizualno izražati skozi raziskovanje likovnih tehnik in problemov.

VIRI IN LITERATURA

Berce - Golob, H. (1993). *Likovna vzgoja, Načini dela pri likovni vzgoji, Priročnik za učitelje na predmetni stopnji osnovne šole*. DZS.

Duh, M., in Herzog, J. (2020). *Likovna apreciacija v vzgoji in izobraževanju: primeri kvalitativnih raziskav*. Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.

Karlavariš, B., in Berce - Golob, H. (1991). *Likovna vzgoja, Priročnik za učitelje razrednega pouka* (1. izd.). Državna založba Slovenije.

Law, S. (2010). An Interdisciplinary Approach to Art Appreciation. *New Horizons in Education*, 58/2, 93-113.

Tacol, T., in Šupšáková, B. (2019). *Likovni razvoj in simbol v vizualni komunikaciji otroka* (1. izd.). Debora.

Urukalo, S. (b. d.). *Kako vzgojiti medijsko vizualno pismeno osebo že v osnovni šoli*. <http://www.irdo.si/skupni-cd/cdji/cd-irdo-2011/referati/b-urukalo.pdf>